

KATARZYNA KACZOR
(Uniwersytet Gdański, Gdańsk)

FRAGMENT A CAŁOŚĆ.
OPISYWANIE/KREOWANIE ŚWIATA
W LITERATURZE FANTASY NA PRZYKŁADZIE
CZARNEGO HORYZONTU¹ TOMASZA KOŁODZIEJCZAKA

ABSTRAKT: Tekst *Fragment a całość – opisywanie/kreowanie świata w literaturze fantasy na przykładzie „Czarnego horyzontu”* Tomasza Kołodziejczaka przedstawia mechanizmy kreowania świata przedstawionego w odniesieniu do koncepcji cyklu nowelistycznego sformułowanej przez Andrzeja Zgorzelskiego, kultury konwergencji Henry’ego Jenkinsa i mechanizmów rynkowych. Przedmiotem analizy są opowiadania i powieść opublikowane w latach 2006-2010.

SŁOWA KLUCZOWE: Tomasz Kołodziejczak, *Czarny horyzont*, *Piękna i graf*, *Klucz przejścia*, *fantasy*, opowiadanie, cykl *fantasy*

Uwagi wstępne

Jeśli spróbowałibyśmy na podstawie rozmaitych czytelniczych doświadczeń, rozpiętych między lekturą opowiadań o Conanie Roberta E. Howarda, *Władcy pierścieni* Johna R. R. Tolkiena a *Pieśnią Lodu i Ognia* George’a R. R. Martina; albo też, przywołując z literatury polskiej, między *Księżą Całości* Feliksa W. Kresa, cyklem wiedźmińskim Andrzeja Sapkowskiego a *Panem Lodowego Ogrodu* Jarosława Grzędowicza, w sposób najbardziej syntetyczny określić, czym jest *fantasy*, to cytując Colina N. Manlove’a stwierdzilibyśmy, że jej istotą jest „stworzenie alternatywnego świata z jego własnymi prawami”². Świata, który podczas lektury objawia się zawsze tylko fragmentarycznie. Drugą przesłanką uzasadniającą pisanie o literaturze *fantasy* w kontekście funkcjonowania fragmentu i całości jest to, że większość opowiadań i powieści *fantasy* jest fabularnymi ogniwami większych cykli. Trzecią, jak określił to Grzegorz Trębicki, jest fakt, że to „opowiadanie *fantasy*, nie zaś powieść, pierwsze stabilizuje się jako gatunek literacki i przez kolejne 40 lat stanowi strukturę dominującą”³.

¹ T. Kołodziejczak, *Czarny horyzont. Fabryka Słów*, Lublin 2010.

² C. N. Manlove, *The Fantasy Literature of England*, New York 1999, s. 4.

³ G. Trębicki, *Fantasy. Ewolucja gatunku*, Kraków 2007, s. 35. Tutaj należy dodać, że Grzegorz Trębicki za graniczne uznaje daty edycji opowiadań Lorda Dunsany’ego, których akcja toczy się

Czwartą, że pierwotność opowiadania wobec powieści *fantasy* manifestuje się również w jego funkcji anonsującej, gdyż większość wykreowanych na ich stronach światów zostaje zaprezentowana odbiorcom za pośrednictwem krótszej formy. I w końcu piątą, że to właśnie opowiadania, osadzone w realiach wykreowanych światów, są jednym z przejawów recepcji literatury *fantasy*. Pięć powodów i pięć różnych aspektów funkcjonowania fragmentu wobec całości, które charakteryzują literaturę *fantasy* i których oddziaływanie osłabiane bądź wzmacniane jest przez sposób konstruowania opowieści. Wskazane współzależności ukazę na przykładzie cyklu utworów Krzysztofa Kołodziejczaka prezentujących przygody królewskiego geografa Kajetana Kłobudzkiego, który tworzą opowiadania: *Klucz przejścia*⁴, *Piękna i graf*⁵, *Nie ma mocy na docenta*⁶ oraz powieść *Czarny horyzont*.

Opowieść *fantasy* zawsze stanowi gotową do szerszego otwarcia bramę do nowego nieznanego świata, którego obraz wyłania się z każdym przeczytanym słowem. W czasie lektury kreowany świat ujawnia się w sposób fragmentaryczny – odbiorca „widzi” tylko tyle, ile dostrzegają bohaterowie, a rekonstruowany obraz ograniczony jest do fragmentów, jakie stanowią przemierzone przez postaci terytoria, czy też do miejsc, w których przeżywają swoje kolejne przygody. Jeżeli osią fabularną utworu jest wędrówka bohatera, to stanowiący jej tło świat przesuwa się przed oczyma czytelnika niczym przewijana na rolkach tapiseria, nie prowokując do pytań o to, co znajduje się poza jej brzegami, czemu sprzyja też linearność zamkniętej w ramach jednego utworu fabuły. Ale obraz świata przedstawionego może też mieć formę wieloelementowej układanki, której fragmenty przedstawiają miejsca kolejnych przygód bohatera. Nieciągłości fabuły, rekonstruowanej na podstawie lektury kolejnych epizodów z biografii bohatera, towarzyszy doświadczenie fragmentarycznego przedstawiania kreowanego świata, którego obraz całościowy jest efektem rekonstrukcji dokonywanej przez odbiorcę podczas lektury i polega na wypełnianiu pojawiającymi się elementami „pustej” przestrzeni, tak jak ma to miejsce podczas lektury utworów kreujących świat *Czarnego horyzontu*. Wykorzystana przez Tomasza Kołodziejczaka konstrukcja cyklu oparta na fragmencie i zastosowanie metody rozwijania poszczególnych motywów w kolejnych utworach skutkuje rozproszaniem treści, który jednocześnie wpływa na podniesienie jego waloru rozrywkowego, umożliwiającego odbiorcom czerpanie satysfakcji z lokalizowania i ewidencjonowania rozproszonych treści⁷.

w wymyślonym przez niego świecie Pegany i datę ukończenia amerykańskiej edycji *Władcy pierścieni* J. R. R. Tolkiena.

⁴ T. Kołodziejczak, *Klucz przejścia*, [w:] *Tempus fugit*, t. 2, Lublin 2006, s. 121-178.

⁵ Idem, *Piękna i graf*, [w:] *Niech żyje Polska. Hura!*, t. 1, Lublin 2006.

⁶ Idem, *Nie ma mocy na docenta*, „Fantasy Fiction. Fantasy i Horror” 2010, nr 9.

Kreowanie fabuły i świata przedstawionego *Czarnego horyzontu*

Z otwierającego cykl opowieści o Kajetanie Kołbudzkim opowiadania *Klucz przejścia* czytelnik dowiaduje się w następującej kolejności: jak „wygląda” życie na terytorium Marchii kontrolowanej przez władców jegrów i Warszawa pod panowaniem wyznających katolicyzm elfów oraz że istnieje zaatakowany przez barlogów świat gnomów; pomiędzy Marchią a terytorium kontrolowanym przez ludzi i elfy, na zachód od Odry, są Kresy Zachodnie – patrolowany przez obie armie pas ziemi niczyjej, a ponadto w Nieświecie znajdują się ruiny będącego rozstajami świata miasta Olmeh. Funkcjonujące rozwiązania technologiczne są połączeniem technologii XX w. i magii elfów, np. jeżdżące po ulicach Warszawy auta napędzane są energią magicznych symboli, a „skonstruowane według elfickich projektów sputniki zbudowane były głównie z drewna lipowego pokrytego runicznymi płaskorzeźbami zalanymi potem mithrilem”⁷; dominującym elementem funkcjonującym w opanowanym przez elfy i barlogi świecie jest magia, której są dysponentami; oprócz zaklęć i mantr bojowych wśród elementów uzbrojenia są miecze, kulomioty, pistolety maszynowe, śmigłowce Apacz i magiczne zbroje; prócz magicznych artefaktów na terytorium poddanym działaniu magii występują magiczne lasy i „czarostwory”.

W kontekście wszystkich utworów tworzących cykl, pierwsze z opowiadań konstryuuje organizujący wszystkie elementy świata przedstawionego konflikt pomiędzy władającymi magią elfami i bólem barlogami, postać bohatera i cel jego *questu* – odnalezienie siostry oraz będący miejscem zdarzeń wieloprzestrzenny świat, z jego głównym Planem Ziemi, a konkretniej rzecz ujmując terytorium Rzeczypospolitej, która na skutek Wielkiej Wojny stała się monarchią, po raz kolejny w swojej historii pełniąc funkcję przedmurza; określa też czas akcji – I poł. XXI w. Na kreślonej mapie świata zostają w *Kluczu przejścia* zaznaczone trzy miejsca: rodzinna wioska Kajetana, Warszawa i ruiny Olmeh; pozostała jej przestrzeń stanowi biała plama. Na pytania: kim są jegrzy i barlogi, elfy i gnomy, skąd przybyli, jakie są ich motywacje, w jaki sposób przejęli panowanie nad Ziemią, jak dokładnie wygląda funkcjonujący rozkład sił oraz świat poza wioską Kajetana a Warszawą, czytelnik znajdzie odpowiedź w drugim z opublikowanych w tym samym roku utworów.

W *Pięknej i grafie*, opowiadaniu przedstawiającym losy Kajetana po dwudziestu latach, opis kreowanego świata zostaje przez autora rozwinięty poprzez przedstawienie mapy całej Europy i dookreślony poprzez wskazanie sfer wpływów barlogów i elfów:

⁷ Szerzej na ten temat pisał Henry Jenkins, *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, przeł. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa 2007.

⁸ T. Kołodziejczak, *Klucz przejścia*, s. 151.

Królestwa Polski i Węgier utrzymywały ściśle relacje dyplomatyczne i wojskowe. Obecnie wraz z Królestwem Czech i Moraw, Księstwem Rusi Kijowskiej i Unią Ugrofińsko-Bałtycką stanowiły trzon wolnego świata kontynentalnej Europy. Na Zachodzie trwał niewzruszenie „lotniskowiec Brytania”, wciąż rządzony przez ludzkich królów. Dzielnie broniła się Andaluzja i Wolne Miasto Amsterdam. Reszta kontynentu należała do barlogów lub była zniszczona na skutek wojen. Na części tych ziem władwały lokalne parlamenty lub władcy, niektóre ściśle współpracowały z aliantami, ale większość pogrążona była w chaosie, także geograficznym⁹.

Konkretyzacji przestrzeni podlega opis pogranicza i przygranicznej strażnicy, rozszerzeniu ulega bestiariusz (oprócz jęgrów, jako ludzkie ofiary barlogów pojawiają się soggoci¹⁰ i wandale), magiczne rekwizytorium (oprócz artefaktów i magii runicznej, ludzie i elfy wykorzystują karteczki samoprzylepne z zaklęciami oraz katolickie egzorcyzmy) oraz prezentacja jednostek dowodzonej przez elfy polskiej armii, w ramach której działają tworzące magiczne umocnienia (stawiając menhiry, malując runiczne graffiti i sadząc dęby) wojska geomacyjne tworzone przez uciekinierów z różnych części Europy; a ustanowienie parą antagonistów elfki Anny Naa' Maar i torturowanego przez nią podporządkowanego barlogom grafa, pozwala na rozwinięcie ich charakterystyk i zaprezentowania działania ich mocy, których spięcia i wyładowania destabilizują zastanę geografii świata.

Dookreśleniu terytorium i realiów Królestwa Polskiego oraz nakreśleniu konturów wolnego świata towarzyszy dookreślenie czasu akcji i zaznaczenie jego punktu początkowego, jaki wyznacza inwazja barlogów na Ziemię i pojawienie się na niej elfów. W ten sposób odpowiedź na pytanie o genezę wieloprzestrzennego świata zostaje zlokalizowana poza Planem Ziemi, w realiach którego toczy się opowieść, co „otwiera” perspektywę kontynuowania cyklu poza kreowaną czasoprzestrzenią – w realiach innych miejsc i czasu.

⁹ Idem, *Piękna i graf*, s. 394.

¹⁰ Tomasz Kołodziejczak kreuje światy przemierzane przez Kajetana z elementów zaczerpniętych z różnych odmian fantastyki, tworząc collage łączący m.in. *fantasy*, z horrorem i cyberpunkiem; kreując nawiązujące do Tolkienowskiego, czy raczej post-tolkienowskiego wzorca postaci elfów, równocześnie tworząc soggotów, przywołuje Lovecraftowskich shoggotów, a syntezą obu potencjałów wydają się być jego barlogowie – rasa, wykreowanych zgodnie z lovecraftowską wyobraźnią, panów bólu, której nazwa została wywiedziona od Tolkienowskiego Balroga. Stworzone przez niego przeciwstawienie elfy–barlogowie odzwierciedla funkcjonujące na gruncie popularnej literatury fantastycznej ścieranie się wpływów dwóch mitologii – Śródziemia i Cthulhu. Jak twierdzi Tomasz Kołodziejczak w wywiadach udzielanych po opublikowaniu *Czarnego horyzontu*, wykorzystuje funkcjonujące określenia posługując się analogią, a nie odwzorowywaniem bytów odbiorcom znanych z innych lektur. Patrz: M. Andryś, *Wywiad z Tomaszem Kołodziejczakiem*, [w:] Paradoxs.net.pl, <http://paradoxs.net.pl/read/14720> [data dostępu: 21.08.2011].

W ostatnim z opublikowanych utworów, powieści *Czarny horyzont* powtórzeniu lub rozwinięciu ulegają struktury fabularne i motywy znane z *Klucza przejścia*. Analogicznie jak w otwierającym cykl opowiadaniu akcja opowieści została rozpięta pomiędzy: 1. Warszawą, będącą w centrum terytorium Polski, 2. terytorium barlogów, na które z samobójczą misją został wysłany Kajetan i 3. sąsiadującym z Planem Ziemi Planem Szangri-la, który jednakże nie ma nic wspólnego z kreacją Jamesa Hiltona z *Zaginionego horyzontu*¹¹.

W tym tekście Marchie Czarnych zostają nazwane Gehenną, potwierdzone też zostaje, że Plan Ziemi jest tylko jednym z wielu istniejących, do których przedostanie się umożliwiła sprzężony z magią klucz przejścia, i to one były miejscami przywoływanych w tekście przygód Kajetana. Nowym elementem jest natomiast opis Zony, która została przedstawiona zgodnie z ze skonwencjonalizowanymi wyobrażeniami o postapokaliptycznej Ziemi, gdzie skarbami okazują się odnalezione najzwyklejsze przedmioty codziennego użytku: papier, ołówki, baterie.

Dopowiedzeniu ulega historia zmagania elfów i barlogów na Ziemi – oprócz Wielkiej Wojny i Marszu Kadłubów przywołanych z *Pięknej i grafie*, Kajetan wspomina o Kolapsie – „największym wyładowaniu magii na Ziemi od czasu przybycia elfów – a co sprowadziło zagładę na całą Armię Szczecin i zatopiło Skandynawię”¹², a jego opiekun opisuje przebieg przejmowania przez elfy przywództwa na Ziemi. Na skutek Wielkiej Wojny królem Polski został elf Bolesław Arr'Rith, papież opuścili pałac watykański i zeszli do katakumb, a w oceanach pływają „sentoku, potężne podwodne lotniskowce Czwartej Floty US Navy. Trzystumetrowe cielska pancernych kaszaloidów, monstrów morskich powstałych po wielkiej wojnie, parowały srebrem i nanokadabrową magią. Schwyte, oswojone i scybernetyzowane, obsługiwane przez setki żołnierzy, toczyły nieustanną wojnę w głębinach nie tyle nawet z armiami barlogów, co z potworami kreowanymi czarną mocą i postwojennymi mutantami”¹³.

Dalszemu rozwinięciu uległa również poprzez określenie różnic cywilizacyjnych konstytuująca świat przedstawiony antyteza: barlogi – elfy; kolejne aspekty tego dwuwartościowego układu były ujawniane w następujących po sobie utworach tworzących omawiany cykl w porządku zaprezentowanym w poniższej tabeli.

¹¹ J. Hilton, *Zaginiony horyzont*, przeł. W. Chwałewik, Katowice 1989.

¹² T. Kołodziejczak, *Czarny horyzont*, s. 224.

¹³ Ibidem, s. 267.

Tabela 1. Przeciwwstawienie barlogów i elfów

Utwór	Barlogi	Elfy
<i>Klucz przejścia</i>	<ul style="list-style-type: none"> • najeźdźcy, • destrukcyjni, • czerpią swoją moc z zadawanego bólu i cierpienia, • ludzie na opanowanych przez nich terytoriach są niewolnikami; 	<ul style="list-style-type: none"> • obrońcy, • twórczy, • wykorzystują moce natury i pozytywnych emocji, • ludzie na opanowanych przez nich terytoriach pozostają wolni;
<i>Piękna i graf</i>	<ul style="list-style-type: none"> • czarni, • odrażający, • źli, • rozsiewający smród; 	<ul style="list-style-type: none"> • biali, • piękni, • dobrzy, • rozsiewający zapach róż, • moc runów, mithrilu i katolickich egzorcyzmów;
<i>Czarny horyzont</i>	<ul style="list-style-type: none"> • stosują matematykę opartą na systemie trójkowym, • zaoferowani technologicznie, • na opanowanych terenach zniszczyli ludzką cywilizację: „Barlogi za tym nie nadążały. Na opanowanych terenach wymordowały większość ludzi, resztę zmieniły w niewolników – dostawców prostej pracy i energii życiowej. Jęgrzy, przetwarzani na sługi Czarnych już jako dwulatki, nie mieli szans poznać dokonań ludzkiej nauki”¹⁴; • zapaść cywilizacyjną próbują przezwyciężyć dokonując „zdalnych opętania wśród [...] fizyków, matematyków, informatyków”¹⁵. 	<ul style="list-style-type: none"> • stosują matematykę opartą na systemie dwójkowym, • zaawansowani technologicznie, • wykorzystują osiągnięcia ludzkiej, dwudziestowiecznej technologii: „Ludzkie komputery [...] umożliwiły [...] precyzyjne pomiary magii zodiakalnej. Przede wszystkim zaś precyzyjne pomiary i symulacje zjawisk geomackich [...] sterowały złożonymi systemami obronnego feng shui, chroniącego Wolny świat, a decydującego o układzie architektonicznym miast, i o harmonogramach bicia kościelnych dzwonów, i o świetlnych wzorach, w jakie musiały się układać żarówki zapalane na blokowiskach, i o rozkładach jazdy pociągów”¹⁶; • prowadzą badania w podziemnych laboratoriach czterech warszawskich pałaców kultury i nauki.

¹⁴ Ibidem, s. 228.¹⁵ Ibidem, s. 228.¹⁶ Ibidem, s. 227.

Wykorzystany przez autora zabieg fragmentaryczności prezentacji obu tych elementów umożliwia osłabienie efektu redundacyjnego, jaki towarzyszy powtórzeniom koniecznym ze względu epizodyczną konstrukcję poszczególnych utworów cyklu, skutkującą koniecznością każdorazowego konstytuowania świata przedstawionego w taki sposób, by był on czytelny dla nowych odbiorców i atrakcyjny dla czytelników trafiających do niego po raz kolejny.

W *Czarnym horyzoncie* zakończony zostaje, spinający wszystkie trzy części cyklu wątek relacji Kajetana z przybrany ojcem, który ocalał go i zabrał do Warszawy w *Kluczu przejścia*. Wykorzystywany do nakreślenia portretów psychologicznych obu bohaterów, w odniesieniu do organizujących całość cyklu wątków „wojna elfów z barlogami” i „misje Kajetana” ma znaczenie poboczne w finale powieści, w momencie rozwiązania wpisanego w niego konfliktu na jego miejsce zostaje wprowadzony wątek prowadzonych przez Kajetana między Planami poszukiwań Dorki. Prezentacji relacji Kajetana i Roberta, analogicznie jak ma to miejsce w przypadku prezentacji antagonizmu: barlogowie – elfy, towarzyszy rozszerzenie katalogu miejsc, w jakich swoje wcześniejsze przygody przeżywali obaj bohaterowie, co otwiera możliwość dalszego rozwijania cyklu o ich przygodach w porządku niechronologicznym.

Każdy z trzech przywołanych utworów jest zamkniętą kompozycyjnie całością, przedstawiającą jedną przygodę bohatera: „zdobycie klucza przejścia”, „spotkanie z Anną Naa’ Maar”, „pokonanie matematycznego Smoka”, w strukturze każdego z nich umieszczono „furtkę” do innych planów, umożliwiającą autorowi mnożenie światów i nielinearne rozwijanie fabuły. Tworzenie cyklu w oparciu o opowiadania przedstawiające epizody składające się na biografię bohatera, jest jedną z cech charakterystycznych dla literatury *fantasy*, a raczej jej odmiany – *fantasy* bohaterskiej, która kształtuje się na gruncie literatury amerykańskiej latach 20. i 30. XX wieku na łamach tzw. „pulp magazines”¹⁷. Drugim elementem spajającym cykl utworów Tomasza Kołodziejczaka jest, jak określił to Andrzej Zgorzelski, tożsamość fikcyjnej czasoprzestrzeni¹⁸. Jednakże poprzez każdorazowe stosowanie przez autora *Klucza przejścia* konkretyzacji przestrzeni – dokładne określenie miejsca akcji i jego wyodrębnienie, za pomocą określenia granic terytorium, po którym poruszają się bohaterowie,

¹⁷ O opowiadaniach *fantasy* ukazujących się na łamach *pulp magazines* pisali m.in.: A. Gemra, *Fantasy – powrót romansu rycerskiego?*, „Kultura i Literatura Popularna”, t. VII, Wrocław 1998, s. 66-67; Andrzej Zgorzelski w swoich rozważaniach na temat zasad konstruowania i funkcjonowania cykli *fantasy*: A. Zgorzelski, *System i funkcja. Ustalenia metodologiczne i propozycje teoretycznoliterackie*, Gdańsk 1999, s. 154-163; G. Trębicki, op. cit., s. 42-49. Tutaj też należy dodać, że w tekstach krytycznych poświęconych *fantasy*, ze względu na tożsamość reprezentujących tekstów, używa się również określeń *fantasy* magii i miecza oraz *fantasy* przygodowa, które to odzwierciedlają prymarność kryterium, służącego do przeprowadzenia klasyfikacji.

¹⁸ A. Zgorzelski, op. cit., s. 148.

i jej jakościowej odrębności – oraz umieszczanie bohaterów w centrum opisywanej przestrzeni, kreowanie świata przedstawionego odbywa się w sposób fragmentaryczny. Tym, co umożliwia łączenie ze sobą poszczególnych fragmentów, są występujące pomiędzy nimi powiązania fabularne oraz zastosowana przez autora metoda nie tyle kontynuowania wątków, ile rozwijania – poszerzania opisu przedstawionych wcześniej elementów. Opis czasoprzestrzeni nie wykracza poza doświadczane przez bohaterów „tu i teraz”, a stworzony przez autora świat ma zaznaczone granice – zaczyna się w momencie nazwanym „Wielką Wojną” i zasadniczo zawiera się w granicach Planu Ziemia. Każdy inkorporowany do niego element, jak np. postaci elfów, barlogów, gnomów, funkcjonuje w nim bez swojego tła, jako wypreparowany ze swojego macierzystego świata, co najbardziej jest widoczne na przykładzie elfów – wiadomo, że przybyły z innego wymiaru, ale w tekście on również nie istnieje, jak ich język.

Dlaczego opowiadanie?

Opowiadanie, definiowane jako epicki gatunek literacki, którego przedmiotem jest przedstawienie jednowątkowej fabuły, jest gatunkiem kanonicznym dla literatury *fantasy*. I to nie tylko dlatego, że pierwsze z utworów *fantasy* mają formę tworzących cykle opowiadań, ale też dlatego, że większość kreowanych na gruncie literatury *fantasy* światów, zostaje objawionych czytelnikom właśnie w postaci krótkiej formy. Utwór anonsujący odbiorcom pojawienie się nowej kreacji pozwala, przy poniesieniu relatywnie niższych kosztów niż przy publikacji obszerniejszej kompozycyjnie i objętościowo, na weryfikację jej jakości. Celem jego publikacji jest wywołanie zainteresowania czytelników i uruchomienie popytu, co skutkuje publikacją kolejnej części cyklu, a następnie całej biblioteki tekstów, jak miało to miejsce w przypadku cyklu opowieści o wiedźminie Andrzeja Sapkowskiego¹⁹, bądź rozwinięciem opublikowanego opowiadania w powieść, która zainicjuje powstanie wieloksięgu, jak można to było

¹⁹ Cykl opowieści o wiedźminie zainicjowało debiutanckie opowiadanie A. Sapkowskiego *Wiedźmin* (1996), którego bohater stał się protagonistą kolejnych opowiadań publikowanych na łamach „Fantastyki” (1986-1990): *Mniejsze zło* (1990, nagroda im. Janusza Zajdla 1991), oraz w tomach: *Ostatnie życzenie* (1993) i *Miecz przeznaczenia* (1992, nagroda im. Janusza Zajdla 1993); *Sagi o wiedźminie*, którą tworzą: *Krew elfów* (1994, nagroda im. Janusza Zajdla 1995), *Czas pogardy* (1995), *Chrzest ognia* (1996), *Wieża Jaskółki* (1997) i *Pani Jeziora* (1999). Ponadto Geralt jest bohaterem sześciu komiksów, które ukazywały się załamach „Nowej Fantastyki” (1993-1996); gry fabularnej *Wiedźmin. Gra wyobraźni* (2001), karcianej *Wiedźmin* oraz komputerowych *Wiedźmin* (2007) i *Wiedźmin 2. Zabójcy królów* (2011); a także będących adaptacjami opowiadań: filmu fabularnego (2001) i serialu TV *Wiedźmin* (2003), które wraz z utworami literackimi i wszystkimi dodatkowymi produktami tworzą pierwszy polski supersystem rozrywkowy Wiedźmin.

zaobserwować w przypadku wyróżnionego nagrodą im. Janusza Zajdla opowiadania *Tkacz iluzji* Ewy Białołęckiej²⁰. I w tym aspekcie nie do przecenienia jest potencjał marketingowy środowiskowych opinii i wyróżnień, co również znalazło swoje odbicie w harmonogramie publikacji cyklu Tomasza Kołodziejczaka. W odniesieniu do niego można zaobserwować następującą sekwencję zdarzeń: inicjujący cykl *Klucz przejścia* zostaje opublikowany w listopadzie 2006 roku, w antologii *Tempus fugit*, kontynuujące opowieść o losach Kajetana Kłobudzkiego opowiadanie *Piękna i graf* ukazuje się miesiąc później, w grudniu 2006 roku i latem następnego roku zostaje uhonorowane nagrodą im. Janusza Zajdla, najważniejszym wyróżnieniem przyznawanym przez środowisko polskiego fandomu; a następnie we wrześniu 2010 roku ukazuje się *Czarny horyzont* i promujące go opowiadanie *Nie ma mocy na docenta*, które zostaje opublikowane w czasopiśmie ukazującym się nakładem tego samego wydawcy.

Konstrukcja świata przedstawionego *Czarnego horyzontu*, zamknięta w płaszczyźnie horyzontalnej poprzez określenie ram czasowych fabuły i miejsca, jakim jest Plan Ziemi, jest otwarta w kierunku wertykalnym. To w połączeniu z opartą na epizodzie konstrukcją cyklu potencjalnie umożliwia jego nieograniczone rozwijanie poprzez przenoszenie akcji w inne plany w związku z wykonywanymi misjami Kajetana i rozwijanie zainicjowanych wątków, np. konfliktu elfów i barlogów czy poszukiwań między wymiarami siostry Kajetana, co może zaowocować kreowaniem światów, do których będzie trafiał królewski geograf. Taka struktura umożliwi kontynuację nie tylko przez swojego autora, ale również przez innych, w tym czytelników tworzących fanfiki, tym bardziej, że Tomasz Kołodziejczak na stronach przywołanych utworów nie kreuje całościowej koncepcji świata, ograniczającej potencjał twórczy autorów kolejnych fabuł osadzonych w realiach kreowanego uniwersum. Ich nośnikami nie muszą być utwory literackie, lecz teksty scenariuszy komiksów, gier fabularnych czy serialu telewizyjnego, których współtwórcy, będący autorami warstwy wizualnej i potencjalnych konkretyzacji, mogą stać się dla odbiorców współkreatorami wymyślonego przez Tomasza Kołodziejczaka świata, tak jak miało to miejsce w przypadku stworzonego przez Andrzeja Sapkowskiego wiedźmina Geralta, który przyjął wizerunek nadany mu w komiksie przez Bogusława Polcha, *Katedry* Jacka Dukaja, która stała się katedrą z nagrodzonego Oscarem filmu Tomasza Bagińskiego czy Śródziemia Johna R. R. Tolkiena, które na zawsze zostanie zamknięte w wizji Alana Lee powielonej we *Władcy pierścieni* Petera Jacksona.

²⁰ A. Białołęcka, *Tkacz iluzji*, „Nowa Fantastyka” 1994, nr 8; a także zbiór opowiadań *Tkacz iluzji* (1997) preredagowany w powieści *Naznaczeni błękitem* (2005) inicjującą tetralogię *Kroniki Drugiego Kręgu* (2005).

**A fragment and a whole: the world described/created in fantasy literature
on the example of Tomasz Kołodziejczak's *Czarny horyzont*
Summary**

This text presents the mechanisms applied by Tomasz Kołodziejczak to create the represented world while invoking Andrzej Zgorzelski's concept of a short story cycle, Henry Jenkins's convergence culture and market mechanisms. The paper analyses Kołodziejczak's short stories and a novel published in 2006-2010.